వెలది వెన్నెల

ఎండు వేసంగి—

పట్టపగలే తాతగారు ఘుమఘుమ లాడుతున్నారు. ఏమా విశేషం అనుకున్నాను:

"ఒరే నవమదనా-ఏం చేస్తున్నావురా ?" అన్నారు—గది గుమ్మంలోకి వచ్చి.

చేతనున్న పుస్తకం దాచేయబోయినాను. కాదూ, వారికి చిరునవ్వు వచ్చింది: వచ్చి సరసను కూర్చుని, మునివ్రేళ్ళతో చెంపలు పుణికి - భార్య పురుడోసుకునేందుకు పుట్టిన యింటికి పోంగానే, పుస్తుకం చేపట్టావా, నాన్నా!-పరాసుదేశం బోసిబొమ్మలు-కాగితపు దళసరీ, తళుకే కాని, కాలక్షేపానికి పనికివస్తాయా !-

"ఒరేయ్ మనదేశం రత్నగర్భరా!—రాపోదాం !"

"ఎందాకా?"

"అందాకా!-నేరని విద్దెలు నేర్పుకునే వయసు, తీరని కోరికలు తీర్చుకునే వయసు-ఒంటరి పానుపుమీద అసురుసురంటూ, కాగితబొమ్మల కాళ్ళా వేళ్ళాపడితే-కలిసొచ్చేనా?—

పలుకరిస్తే - పలికే చిలుక ఉండగా, పావురావు కాగితంతో ప్రణయాలేమిటిరా?-"

"తాతయ్యా! యివి బూతుబొమ్మలు కావు! మహాశిల్పుల కళా ఖండాలు:-"

"అయితే అలా బైండు పుస్తకంలో పడి ఉండనీ: కళ అనేది-కంటికి కట్టాలి-తక్షణం-వంటికి పట్టాలి: అంగలార్చితే వచ్చేది కాదురా ఆనందం అంతెకు మార్చి అనుభవంలో అందుబాటు చేసుకోవాలి!-మనం పడుచు వాళ్ళంరా భడవా!- ప్రత్యక్షం మనకు ప్రమాణం - కావలసినన్ని కళాఖండాలు, కనుచూపు మేరలో కలవురా — యిహ కదులు:"

కదలక తప్పింది కాదు!

ఎక్కడికని అడిగేందుకు ధైర్యంలేదు.

నీరెండ పొడ ఉండగా, ఆ చెరువుగట్టున బండి దిగినాము. మామిడితోపు అద్దరిని వూరు, చూచాయగా కనపడుతూంది:

బండీ కట్టుకొచ్చిన పెద్ద పాలేరు, వూర్లోకి వెళ్ళాడు. తాతగారు తీరుబడిగా స్నానంచేసి అనుష్ఠానం తీర్చుకుని, మడి మాని, యధోచితమైన తీవితో, మెట్లమీద, కూర్చున్నారు :

"దీన్ని కామావధాన్లగారి కోనేరంటారు: తెలుసునా?"

"ఉహుఁ-"

"వారు మా ముత్తాతగారన్న సంగతి తెలుసునా-?"

"నీవు చెప్పగా విన్నాను :"

"పేరు చెప్పాను కాని, ప్రతాపం చెప్పలేదురా- చెప్పనా -నీవు యీ యీడున ముఖ్యంగా తెలుసుకోవలసిన హంశం!

ఆయన నవద్వీపంలో, చదువుకున్నాడు- మిధిలలో మెరుగులు దిద్దుకున్నాడు - వారణాసిలో చండ ప్రచండులచేత 'చిరంజీవస్వ' అనిపించుకున్నాడు. అయిదు సంవత్సరాలపాటు, కాశీ నరేశుల పండిత మండలికి మకుటాయమానులై ఉన్నారు.

అంతట స్వదేశానికి వచ్చారు.

వచ్చిన కొత్తలో -

దేశంలో మహారాజుల దివాణంలో, సంక్రాంతి పండుగలు, వేసీవేయని వేడుకలు-

ఆనాడు కూడ పండిత సదస్సు, వేయికి పైగా దుశ్శాలువలు కోట గుమ్మం తొక్కినవి.

ఈ కామన్నకు పట్టుమని బ్రహ్మవర్చస్సైతే ఉన్నది కాని, పైన సేలువ లేదు- కనుబొమ్మల గర్వంలేదు. దండలు తిరిగి ఉన్నవి కాని, దర్పం లేదు - తనంతవాడు లేడన్న తలవిసురు లేదు. గుమ్మంవద్దనే ఆపేశారు. జంఝెపు పోచ చూసి దొడ్డి సంభావనకు పొమ్మన్నారు.

పొమ్మన్న వాడిపంక కామన్న అహఁ!- అన్నట్టు చూశాడు. అవతలివాడు జబ్బ పట్టుకున్నాడు: పట్టుకున్నాడో-పదిబారల దూరానపోయి పడ్డాడు-

ఏం రభస అయేదో కాని, యింతలో అచ్చన్నదీక్షితులుగారు అక్కడికి రావడం జరిగింది. ఈ అచ్చన్నగారి దగ్గిర చిన్నప్పుడు కామన్న రామశబ్దం ప్రారంభించి, సాగక మానేశాడు—మానడానికి కారణం ఏమో తెలుసునా-

ఈ కాకికూతలు నే కూయలేను — కావ్యపాఠం మొదలు పెట్టండి అన్నాడుట.

"నోరుమూయరా" అన్నారుట వారు.

"నోరు మూసుకుంటే చదువొస్తుందా, ముక్కు మూసుకుంటే మోక్షం వస్తుందా" అన్నాట్ట యితగాడు: అంత కోపధారి అట్టే నవ్వి - ఒరే కాముడూ, దైవం రక్షించాలిగాని, నీవు తారికుడవయ్యేవురా! నీ వైనంలో, అయుడితి ఉందిరా, కనుపాపల్లో గంభీరిమ కద్దురా-నీకు చదువు చెప్పగల సత్తా నాకు లేదురా - పోఁ - దేశం మీదికి పో-దేశాలన్నీ జయించుకురా-అని- వెన్ను చరచినారట, కామన్న కదిలాడు:

ఆపైన భారతమంత గ్రంథం ఉంది: అది మరోమారు:

ఇదిగో, ఆ అచ్చన్నగారూ, వీరూ, అన్నేళ్ళకు అక్కడ తారసిల్లారు: ఆ దుడుకుతనం చూసీ చూడంగనే పోల్చుకున్నారు. కామన్నా అని కౌగలించుకున్నారు: బుగ్గలు నులుముతూ:-

ఏమిరా, యింతకాలం ఎక్కడున్నట్టు?

దేశంమీద-

ఏం నేర్చినావురా-? యీ విద్యేనా-? అక్షరం ముక్క ఏమన్నా అబ్బిందా ?-

అబ్బింది - జబ్బపుష్టి ! -

ఆరి ఏబ్రాసీ; పరువుగా, నోరు పెట్టుకుని బ్రతుకుతావనుకుంటినిరా ! - పైన సేబవతో కంటపడతా వనుకుంటినిరా!-ఆయెపో!-ఏమైనా మట్టుకు, నా శిష్యుడవే-దా, సభకు పోదాం—

సభలో సంతర్పణ మాకు కాదు-మాది దొడ్డి సంభావన !—

అని ఎవరన్నారు?-

ఆ జులపాలరాయుడు—

అన్నాడో—పడ్డాడో-రాయడూ, మనసులో చెంపలు వేసుకుని, మావాని పాదాభి వందనం చెయ్యి-

సభలో—

కామన్న గురువుగారికి వెనుకగా నిలుచున్నాడు-వారిది- అగ్రాసనం -

మహారాజు విచ్చేసి, సభకు మ్రొక్కి- ఆసీనులు కాంగా - ఆ సంజె ప్రొద్దుకు -

ఒక బక్కపలచని పడుచువాడు, తురక శిఖవాడు, చిగురు మీసంవాడు, తులసి మాల మెడదాల్చినవాడు, లేచి నిలుచుని, తన బిరుదుల ఏకరువుపెట్టి, గురువుల పేరెత్తి, దీటైన పండితులను, తనతో మాట కలుపమని, తన్నోడించ గలవా రున్నారా అని గద్దరించి, సభాపతికి హెచ్చరింపుగా చేజాపి, అంగుళికతో ప్రశ్నించాడు-

అచ్చన్నగారు, వాని ఆగడము చూసి, కామన్న వంక జూసి, వీడెవడో రాలు గాయిరా అనంగా,

ఆ కాయను యిట్టే రాల్చేను. అనుజ్ఞనీయండి -

అథాను చేయవుగద-

సభ మరింతగా, భాసించేను- చిత్తగించండి !-

అనగా-అచ్చన్నగారు తలయూచి ముగుదల ఈయగా,

కామన్న, ముందుకు వచ్చి పండితులకు మ్రొక్కి-గీర్వాణంగా –

ఈ ఆయుష్మంతుడు-వరుస తప్పిన భోగందాని మద్దెల.

విద్దెలకు పరువుగా వినయము నేర్పిన పెద్దల మ్రోల ధిక్తాం అని మ్రోగినది. ప్రభువు లవధరించినారుగద!-(మహారాజు మోము బొమముడి యైనది)

మేలు!....

ఈ విద్వాంసునితో, తలపడగల సరసత, సభలో ఛాందసులకు- లేదు-వీరం దరూ మడి గట్టుకొన్నవారు - వేద చోదితమైన దుడుసుతనం కలదేమో కాని, తార తమ్య మారయక నోరు పారవేసు కొనుట వీరి తరముకాదు. ఈ —వీరి విద్యలో పస యెట్టిదో విగ్గుదేల్చగలవారిని ప్రభువులు రప్పించవలె–

వా రెవరనేరా - "కౌగిట నెనుబది నాలుగు విధముల గరడీలు గరపు" అల నాటి ప్రౌఢనాయకి, సహస్రజీవి, గుడిసేవ సభారంజని - కామాగమాధ్యయన పాటవమున వీరెంతటి గడితేరినవారో, ఆమె తన సముఖమున తలస్పర్శగా పరీక్షించును గాక: అలదానిచే వాళా యనిపించు కొనేనో, మన పండితులు సేలువ లతో వీనికి పానుపమరించేరు. కామశాస్త్రము, గోష్ఠికి రాదగిన విద్యయని ఆది శంకరు లంగీకరించినదే - యింక ఆలస్యమెందులకు - ప్రభూ !

అందులకు దీటైన సభాపతులు-దేవరవారే-

అచ్చన్న దీక్షితులవారు, వాకోవాక్యమున మేలుబంతి కాని, యిందుల, యీ వయసునః, కోవిదులు కారు! దక్షత కల తామా విద్దెల, కయ్యము వినోదముగదా అవధరించి, కృతకృత్యులైన వారికి మెచ్చి. ఉపద లిచ్చేరో, ఉలుపా లిచ్చేరో....

అన్నాడయ్యా!

ఆపళంగా, పండితు లందరూ, పట్టలేక సేలువలు సవరించుకుంటూ చిరు నవ్వులు నవ్వుకున్నారు.

ఇహ, సభా లేదు, శాస్త్రార్థమూ లేదు!

కామన్న తెలిసి అన్నాడో, తెలియక అన్నాడో కాని మహారాజావారు బుజాలు తడుముకున్నారు.

వైనం ఏమంటే—వారికీ నీలాగే కళాభిలాష, ఆ అభిరుచి, ఉద్దోలం,

మనం ఏదో౦తగుమాత్రం సంపన్నులం, గనుక బోలెడంత విలువపెట్టి, బొమ్మలున్న గ్రంథాలు కొనుక్కుంటాము. వారు వేసీవేయని సిరులున్న వారా యెను. తమకము, అగ్గలమయే తరువాన సజీవ ప్రతిమలతో రాస వినోదములు ఏర్పాటు చేయించడం, పదము లొత్తువారి సరసను ఏకాంత గోష్ఠిలో ఆనందించటం కద్దు; అది తరతరాలుగా వస్తూ ఉన్నదే; అది మన సీమలో పండిత పామరులు యావన్మందికీ హృత్కవిలె—

మహారాజావారు, ఏమాట కామాట - రాచపుట్టువు కదూ, మనసు రగులు తున్నా, పైకి శాంతంగానే చేయెత్తి అప్పటికి సభ చాలించి ఏకాంత మందిరానికి దయ చేశారు!

సభలోవారు సభలో మిగిలారు !

అచ్చన్నగారు ముక్కుమీద వేలు వేసుకుని, హన్నా! ఎంతపని జేస్తివిరా! అన్నారు!

ఆ గౌడబ్రాహ్మణుడు, యినుమిక్కిలి తల విసురుగా యిచ్చటివారి పాండిత్య మింతింతయేనా, అన్నాడు-అనడం తడవుగా కామన్న చరచర వానిమీదికి పోయి, భుజములమీద చేతులు వేసి వాని బాసలో గుసగుస లాడినాడు—వాడు అమాంతం కామన్నకు సాష్టాంగ పడినాడు!

ఏల ?

కామన్నను అప్పటికి, వాడు గురుతించాడు.

ఇంతకూ వా డెవరని - నవద్వీపంలో కామన్నతో కలసి చదువుకున్న వాని శిష్యుడు! కామన్న వారణాసిలో ధర్మాధికారిగా ఉంటూన్నప్పుడు మహారాజ దర్శనం చేసి, విద్య చూపి అచ్చటి పెద్దలను మెప్పించి సమ్మానము లందినవాడు! వాని బిరుదా వళిలో కొన్ని, కామన్న కటాక్షించినవే, వాని వ్రేలి రవల ఉంగరము కామన్న మెచ్చి యిచ్చినదే.

పైన సేలువా, పటాటోపమూ లేని యీ అవతారములో, అతగాడు కామన్నను పోల్చుకోలేక పోవడంతో, ఆ రవంత రభసా జరిగింది.

చివరకు సద్దు మణిగింది! ఆతడు, ఆ పండితులు, తమ పరువు సలక్షణంగా దక్కిందని ఆనందించారు! కామన్న కలుగజేసుకుని ఉంటే ఆ గౌడుడు ఆగేనా? వానికా తీరున వినయము గరపి, తానూ, తన సీమ పెద్దరికము నిలిపినాడు.

ఇంతలో, అచ్చన్నగారికి వర్తమానం వచ్చింది—ప్రభువులు, ఏకాంతమంది రంలో ఉన్నారు—తక్షణం దర్శనం యిప్పించమని శ్రీవారి సెలవైందీ, అని—

అచ్చన్నగారు —అడుగు ముందుకు వేశారు—కామన్న ఆపేశాడు—

ఆ వచ్చినవానితో—యిలా అన్నాడు—

మహారాజు పరువుకు పుట్టలేదా—ధర్మము పట్టం కట్టలేదా? తాను పరగణాకు ప్రభువుకాని, పండితులు పాదధూళి శిరస్సున దాల్చి వర్ధిల్లవలసినవాడు కాదా?—యింతకాలమూ సుఖముగా నున్నది—వీరి దీవెనల బలిమిని కాదా — చతుర్ముఖుడు కానీ, శారదాదేవి కానీ, పండితులను విద్యాతపస్సంపన్నులను చులకన చేసిన వారికి పూవూ పత్రీ పుట్టవే—మన రాజెంత! బ్రాహ్మణ్యము కన్నుదెరచిన ఒక్క చిటికెలో త్రోసిరాజు కాడా!—పండితసభ విడిచి పోయినాడే—ఎవరి అనుమతి కోరి నాడు?—పో(—గురువుల దర్శనభాగ్యమే అపేక్షించిన వారైతే, వచ్చి పదములంటి ప్రసన్నుల జేసికొనుమను!—అని తరిమి వేసినాడు- అందరూ కలవర పడినారు. కాని ఎవ్వరూ కామన్న కెదురాడరైరి.

పండితులందరితో కలసి కదలిపోయి - వేణుగోపాలస్వామి ఆలయంలో యిష్టాగోష్ఠిలో ఉండగా - పక్కరూముకు, పెద్దలంటే భయభక్తులున్న ఓ ఉద్యోగి నురుగులు గ్రక్కుతూ, అక్కడకు వచ్చి పడ్డాడు! సభలో కామన్న అన్న మాటలు చిలువలు పలవలుగా మహారాజుల చెవిని పడ్డవి—వారు కణకణ లాడుతున్నారు. ఆ బ్రాహ్మణుడి సిగపాయ దెచ్చిన వారికి పదిసంచుల వరాలిస్తామన్నారు! కాని, కోటలో బంటెవరూ ముందుకు రాలేదు: పాలెం వర్తమానం పంపారు, సాటిరానివారికి-గడియకో, రెండుఘళ్ళకో వారు వచ్చిపడగలరు-యీతణ్ణి బ్రతకనీయరు-ఇక బ్రాహ్మణీకానికి ఉప్పూ, పత్రీ పుట్టదు....

వినీవినడంతోనే ఉన్నవారందరూ గగ్గోలైనారు. కామన్న చిరునవ్వుతో-అలాగా- అన్నాడు.

వచ్చేవా రెందరు?

ఒకరో-యిద్దరో-

అంతేనా-మనకొక్క వేలిక్రింద!

వారిచేత కత్తులుండేనయ్యా!-

రాచవారి చేత కత్తులు కాక, గరిసెలుంటవటయ్యా—రానీ – హుటాహుటి ఇక్కడికే వచ్చేరు కద!-

ఉహుఁ-ఆలయములో అంతకు తెగించలేరు! బయట ఏ క్రీడనో నక్కి ఓ వ్రేటు వేసేరు!

మంచిది - నే నిక్కడ వున్నట్టు వారికి రూఢిగా తెలుసునా, వర్తమానం అంపవలెనా?

ఇక్కడికే వచ్చి పడతారయ్యా -

అయితే మా బాగేనయ్యా!-

అచ్చన్నగారు కామన్నను కౌగలించుకుని, నాయనా నిన్నెట్లా రక్షించుకొందునురా! - అని వాపోవపోగా - కామన్న పెద్ద పెట్టున నవ్వి - గురువుగారు - మీ ఆశీస్సు నా చేతి వజ్రాయుధము - వచ్చిపడెవి - మీసములు పోతరించిన సొరకాయలు - నరకడం ఒక లెక్కా!—

మనము పరశురాముని కోవలో వారమే — కాని, రాచవారిని నిశ్శేషము చేయము.

మీకా భయము అక్కర లేదు - యీ ఒక్క తప్పు కాచేము-

గాయత్రి మనకు రక్ష - ఆ తల్లి మీద కత్తులు దూయగలవా డెవడండీ!-

అన్నాడు-

అంతలో పండితు లందరూ ఒక్కుమ్మడి ఉవ్వెత్తున లేచి, నడుములకు అంగవస్త్రములు చుట్టారు!

అచ్చన్నబాబా - యిందరముండి యీ చిన్నవాడిమీద యీగ వాల నిచ్చేమా? - యిద్దరు కానీ, ఇన్నూరు కానీ, ఈ చాయలకు వచ్చారో, కలికంలోకైనా కనబడేరా? - అన్నారు.

కామన్న వా రందరికీ మ్రొక్కి - తమకు తామసం జెల్లదు; యీ చిన్నవాడి మీద ఆ యీగలు వాలవు - చూచేరుగా — మీరు కలుగజేసుకోవలసిన గండకత్తెర కాదిది - అంటూ అనునయించి నంతలో -

రాచవారు, రానే వచ్చారు. చీకటి మాటున, దొంగచాటున, కాదు - రొమ్ము విరుచుకునే దివ్వటీలుగా....

అచ్చన్నగారిని పేరున పిలిచారు. వారు ముందుకు దయచేశారు .... వెను వెంటనే వున్న కామన్నను నిర్దేశిస్తూ - ఆ ఆకతాయి సిగ ఉత్తరించి తమకు అంద జేయమన్నారు! లేదా, అని, హుంకరించి చేత పట్టినవి - ఝళిపించారు! కామన్న మెరుపల్లె గాలి యీతగా, దూసుకునిపోయి, వారి చేతి కత్తులు అంకించుకొని, కత్తి మొన మోపుగా పల్టీ కొట్టి ఎగిరి నిలుచుని, కత్తులు దూరంగా విసిరేసి - ఆ జోడు మీదకు మిడిసిపడి, రెక్క లొడిసిపట్టి, గోట మీటినట్లు, వారిద్దరినీ అచ్చన్నగారి పదసన్నిధికి ఎగజిమ్మినాడు. రాచజోదులు, బెల్లపు అచ్చులవలె, పడినారు - కామన్న, వారి వెన్నుతట్టి లేవనెత్తి - ఏలినవారి బుద్ధి క్షణికంగా చంచలించి - వాయి పులు మేసింది పో, - మీకు విచక్షణ అక్కరలేదా? — అన్నదాతలు కనుసన్నగా ఆజ్ఞాపించి నారని ఆగడము చూప వచ్చారా? - అమాయకులారా - మీకు మీసలు ఎగదువ్వంగనే యీ మిడిమేలపు రోసమబ్బెనా — యీనాటి నుండి - మీరు మీ వంగసమువారు - మీసముపై చేయి వేయరాదు - యిదే మీకు శిక్ష - యిదే మీ ఐదువల కుంకుమకు కలకాలము రక్ష - అని మందలించి - మహారాజులు ఎచ్చట - ఏ తీరున ఉన్నదీ — వారి వలన తెలుసుకుని ఆ తావుకు ఒక్క ఉరుకున పోయినాడు-

ఆ తావు—

ఉద్యానంలో - పూలపాన్పు - కలపము అందిన మేనితో కన్నుల మత్తాతో - శ్రీవారో మల్లెల మాలను ఒడిసిపట్టే సన్నాహంలో వున్నారు. ఆ చిన్నది ససేమిరా... ఏలినవారూ - బ్రాహ్మణుడి సిగ ఉత్తరించమని సెలవిచ్చినారట - ఇంత పాపం ఏనాడూ మన సీమలో పుట్టలేదు. మీరు కులానికి మచ్చదెచ్చారు-మీ పెద్దల బ్రాహ్మణ భక్తిని, గంగపాలు చేశారు! మీరు భ్రష్టులు - నేను వెలయాలినే కాని, కులమున్న దానను - ఈ కన్నె, మీకు లోకువగాదు!-

ప్రభువులు - బూతుకూతలకు దిగినారు - నిన్ను మా దండుకు ఎరగా వేస్తా నన్నారు. దాని గొంతు పట్టుకుని - ఛీ పోవే అని విసిరేసి - తాము తూలుతూ పానుపు మీద పడినారు. అంతలో ఆ చాయకు వచ్చిన కామన్న - ఆ చిన్నది — పడిపోకుండా నందిట పట్టి నిలిపి - మహారాజుల సరసకుజేరి - వారి ఎగు మీసం - క్రిందికి దువ్వి- ప్రభూ! అని పలుకరించగా - వారు — రవుద్రంతో పిడికిలి బిగించి - కామన్న మొగానికి గురి చూడగా - అతడా చేతిని ఒడిసిపట్టి - ఎడమచేయి రొమ్ముమీద వేసి శాంతించవలె అనంగా - వారు - భటులకోసం పొల్లుకేక పెట్టపోగా - ఆ చేయి వారి

పెదవుల కదిమి - మీ గొంతు - మోటవానిచేత బడ్డ మొగలిరేక - నులుముట మా కలవోక -

కాని, మీరు కలకాలము, నీతిమంతులై వర్ధిల్లుట మా అభిమతము. మా ఆశీస్సు-ప్రసూ!

మీ కరములు మా పాదములంటి ఆయుర్భాగ్య మందవలెనే కాని, మాపై కాలుదువ్వ నగునా?——

బ్రాహ్మణుని సిగ - వేదశిఖ - దానిని మీ కులమువా రహరహ మారాధించవలె - మీరు శలభములు కారాదు - యిచ్చి పుచ్చుకొను నేర్పు మా కులమున కున్నది. మీకు ప్రాణదానము చేసినాము. మాకు మీరు వాగ్దానము చేయవలె.

మీ వంశము ధర్మరక్షణకు పేరు మ్రోగవలె. బ్రాహ్మణభక్తితో వాసికెక్కవలె.

కామన్న కుడిచేయి జాపినాడు. ప్రభువులు తమ కరపల్లవము నందుంచి, "యిదే మా పెద్దలమీద ఆన" అన్నారు బుద్ధిగా -

మీరు ప్రస్తుతః బుద్ధిమంతులే, కాని, రాజసమై, రావణుని కుక్కుటపు తనము మిమ్ము కమ్మినది. పోనిండు ఉభయుల గండము గడిచినది -

ఇంక మీ పెద్దరికము నిలుపుకొనవలె - ఈ చిన్నదానిని మీ కోడలుగా చేసికొనండి.

కులము చాలదనుకొనేరా - ఆపన్నను రక్షించినప్పుడే అది నాకు కూతురైనది! యిందుకోసము, యీ బ్రహ్మచారి గృహస్థుయి కన్యాదానము చేసెను! అభ్యంతరమా? అన్నాడు కామన్న.

తమ ఆజ్ఞ అయినది కదా! అన్నారు శ్రీవారు.

అప్పుడు కామన్న ఒక యింటివాడైనాడు. కన్య ఎవరు - ఆ గౌడ పండితుడి సోదరి - అచ్చన్న దీక్షితులుగారు కన్యాదానం చేసినారు.

ఒరే నాన్నా - మన యింటికి తెలుగుపిల్ల కోడలుగా రావడం, నా హయాంలోనే ఆరంభం - మా తల్లి మహారాష్ట్ర దేశపు ఆడపడుచు. మా ముత్తవ - ఒక కాశ్మీర కుసుమం - సరే కామన్నగారి యిల్లాలు. నాయనా, ఆనవాయతి తప్పకుండా నీ బిడ్డలకైనా దేశంమీద సంబంధాలు చేయరా -

అది మునుముందు చూసుకుందాం, మళ్ళీ కథలోకి వద్దాం - ఆ కామన్నగారు ఆ చిన్నదానిని, తా నన్న మాట మేరకు, సాలంకృత కన్యాదానం చేశారు; ఎవరికి - ఏలిన వారి - రెండో కుర్రవాడికి - వేణుగోపాలుడి ఆలయంలో వివాహం జరిగింది.

ఆ కుర్రవాడు భార్యతో కోటలో వుండలేదు. ఈ గ్రామంలో సౌధం నిర్మించుకుని కాపురం చేశారు. కామన్నగారు - ఈ గ్రామంలో గోపాల ఆలయం నిర్మింప జేశారు! వారు చుట్టపు చూపుగా వచ్చినపుడు స్నానాదికములకుగాను - యీ తటాక నిర్మాణం జరిగింది.

మనం యింత దూరము వచ్చిం దెందుకు - ఆ స్వామి దర్శనానికి. ఆ లోగిలిలో నిత్యకళ్యాణిగా నివసిస్తూన్న - వృద్ధనారీ దర్శనానికి -

ఇక బయలుదేరాము. ఆ గుమ్మము సమీపించగానే - యిద్దరు బాలలు పూర్ణ కుంభములతో ఎదురైనారు. అడుగు ముందుకు వేయగా, మరో సుందరి ఆరతి పట్టినది. యింకను ముందుకు పోగా - ఆ అవ్వ - కై మోడ్పుతో ఎదురై - తాతగారి పదము లంటి, కైదండ యిచ్చి - లోనికి సాగినది.

ఆసీనులమైనాము. వీణలు మీటుతూన్న జవ్వనులు, వాదన మాపి చేయెత్తి మ్రొక్కినారు.

కృష్ణే! వీడు, మా మనుమడమ్మా! —

అలాగే! - పొత్తిళ్ళలో వుండగా వీరి దర్శనము చేసుకున్నాము. ఆనాటి కీనాడు, స్వామి దర్శనానికి తాతగారి వెంట దయచేశారా, నాయనా -

మన వేణుగోపాలుడు కడు చక్కని స్వామికదయ్యా - మనసులు తన కైవసము చేసిన కన్నెలకు, వయారమూ, ఒద్దికలూ, లేతదనం - నీతిదనం - కల కాలమూ నిలిచే వరాలుగా వారు యిచ్చేరయ్యా - వారి వేణురవళి - మాకు గానం నేర్పేను. వారి మువ్వల సవ్వడి నాట్యం నేర్పేను. వారి చిరునవ్వు మాకు బాసికము. వారి కొంటె చూపులు మాకు మంగళసూత్రము - ఆ వెన్నెల చిందులమయ్యా - మేము - మా కన్నులకు అలనాడు పండువేనయ్యా—అని.

అయ్యగారూ, స్వామి దర్శనానికి, తరలిపోయేమా, తాము ముందు నడచేరా, అని మనవిచేసి - నాయనా - ఒక్క క్షణములో అయత్త మయేమయ్యా — అని లోపలికి పోయినది.

ఆ కన్నెలందరూ — తాతగారికి చేరువగా వచ్చి నిలనారు. తాతగారు ఓ చిన్నదానితో—

ఏమే నవమల్లికా - మా మనవుడు చక్కని వాడందామా—అనగా— ఆ వయారి—

మోమందము-కేమిగాని- కన్నులలో రసికత వన్నెలు తేరలేదే అన్నది.

మరో పడుచు - ఓరచూపును కుమారుడు నేర్వలేదో- అనంగా-

మరో ప్రోఢ - చిరునవ్వు లెన్నితీరులో, మీ చిన్నవాడు వల్లెవేసెనో - అని కనులార ప్రశ్న సేయగా,

మరో నేర్పరి - కనుసైగలతో పలుకరించు అలవాటు, మవునముగా పలు రాడు నేర్పు వీరికి వెన్నతో పెట్టలేదో - అని మోహిని లాస్య మాడించగా,

యిలా, యిలా ఆ బాలలు నామీద పూవుల బాణాలు వేశారు!

తాతగారు - అమాయికంగా, వీడిని, మనబడిలో చదువవేయ లేదమ్మా, వీడి బాలుణ్ణయిన మనకోవకు తేవలె- అనగా,

మువ్వలు మ్రోగినట్టుల కిలకిలలాడి వారూ లోనికి పోయినారు.

తాతగా రందుకున్నారు:- చూశావూ, ఈ కృష్ణాజీ వున్న దే-మన కామన్నగారి చేతిచలువను వెలసిన వంశంలో చిగురుకు మిగిలినది! పారంపర్యంగా, ఆనాటి నుండీ యీ కులానికి రాచపొత్తే - యీమెను పొరుగు జమీందారులు చేపట్టారు. కాని వంశాభివృద్ధి కాలేదు-అని కించపడలేదు- యీ భవనము, ఏనాడో, కన్యా గురు కులమైనది: ఈ బాలలందరూ రంభాకులమువా రనుకునేవు - నేను పలకరించిన చిన్నది బ్రాహ్మణుల ఆడపడుచు: పేదకుటుంబములలో వున్న కన్యారత్నములను వెదకి తెచ్చి విద్యాబుద్ధులు నేర్పి - చక్కని శిక్షణయిస్తూ - జీవితం గడుపుతున్నది ఈమె-

పూర్వం పాటలీ పుత్రంలో యిలాటి విద్యా నికేతనము లుండేవట! అయినయింటి కన్నెలు కూడ, అచ్చట ఒద్దికలు నేర్చుకొనేవారట.

లలితకళలే, లోకమునకు రక్ష-అనీ,

కన్నెలందరూ - ఆట పాటలు నేర్చి - విద్దెలను దైవమున కంకితము చేసిన నాడు - ఇంటింటా నిత్యకల్యాణము కాదా అనీ, ఆమె అభిప్రాయము. మన అభి మతమూ అదే....

ఇంతలో ఆమె తిరిగి వచ్చినది: అందరమూ ఆలయమునకు వెళ్ళినాము:

గోపాలుని సన్నిధిలో వీణెలు లాలనగా తానములు మీటినవి: మువ్వలు మందె మేలములుగా కువకువ లాడినవి: అంతటా అలముకొన్న అగరుజవాది ధూపము మైమరపు ఘటించినది: బాలగోపాలుని మోమున మల్లెలు విరిసినవి. చివురులు కదిలినట్లు, చిలుక రెక్కలాడినట్లు—కొదమ తుమ్మెద ముసిరినట్లు - తంబుర నాదము రవళించగా—పండుతనము, నిండు తనము వెల్లి విరియంగా—ఆ గానము నా చెక్కిలి పుణికినది-

గోరు వెచ్చని వెన్న లిందరా-
గోరుగోరు మీగడ లిందరా—
గుమ్మపా లిందరా—
కమ్మని తాయిల్లా మిందరా-
యిందరా—
నందయగారి బుల్లి తువ్వాయీ—అందరా॥

అందెలు మువ్వలు సందిట దండలు
రవ్వల మొలనూ లిందరా—
పిల్లంగోరు చెన్నాకోలు
బన్నసరా లిందరా—
యిందరా—
గొల్లలవాడలో కొంటె కోణంగీ - అందరా॥

వెన్నెల నీడ – వేడుకమీర
సన్నజాజుల పానుపుమీద
పావుర పలుకు పలికేరా—
కోరిన తీరున కులికేరా—
పచ్చకప్పురపు తమ్మల మిందరా—
యిందరా—
కొమ్ములవాడి కోడె నాగన్నా—అందరా॥

ఆ గానములో, మబ్బును మెరుపు కమ్మినట్లయినది—

గోపాలమూర్తి పారాడు పాపడై నాడు—

లాలనగా పిలిచేది—వాడలో గోపిక—

అవ్వాడు—పసిబాలుడై నాడు—చేరదీసేది - యశోద.

వేణుగాన లోలుడు వేడుకకాడై నాడు. సరసాలకు మంతన మాడేది—పొన్న మాను నీడను నిలిచిన ఒక జాణ-

కృష్ణాజీ మోమున, యిన్ని కళలు తిరిగినవి. ఇన్ని వన్నెలు యిన్ని మన్ననలు మెరసినవి—

కన్నా—నిన్ను చూచిన కన్నుల వెలది వెన్నెల కలకాలము నిలిచేను.

నిన్ను కొలిచిన చేతుల, చివురుల నును మెత్తందనమె అనుదినము—పసమీరేను.

నిను తలచిన మనమే, నిను సేవించిన తనువే—శాశ్వత యవ్వన మయ్యేను :

వెన్న దిన్నవాడా – నీ చక్కందనమే - కామనల కన్నెతనము.

నిన్ను కొలుచు వరము మాకు యిటులనే ప్రసాదించవే

మమ్మాదరించవే-మారుని కన్నవాడా!-

అని విన్నపాలు పలికినదై, కృష్ణాజీ సెలవిచ్చింది కదా—"నాయనా—అందము యీ నల్లవాని కన్నుల నున్నది: అలవిమాలిన ఆనందము, వీని సన్నిధి నున్నది:

మా కులాన కన్నెను దయజూచినవాడు, రంభాకులము వారి విద్దెలకు వెలితనము దాపి పదువతనము అనుగ్రహించినవాడు. దైవానికి మించిన దైవం-మన కులముస్వామి-రామావధానులుగారు: వారి నిత్యదీవెన - వారి శాశ్వత ప్రసాద రూపమీ గోపాలమూర్తి - మనసున చిరునవ్వులు కమ్మినవాడు — తనువు, తనదే పెత్తనమని, దారికి పై దొలగించ, యత్నించినవాడు—తాతగారి మనుమడా, దైవం మెచ్చే బాలుడా, ఈ గోపాలుడు నీ సంగడికాడై సరసనుండేనయ్యా—కోరిన ఆనంద మిచ్చేనయా—తీరని కోరిక తీర్చేనయా-అని దీవెనగా అన్నది:

నా కనులు ఆ అవ్వకు మొక్కినవి....

తాతగారు నన్ను కౌగిట జేర్చినాడు: వేయి జన్మలకు సరిపడిన చదువు చెప్పిన ఆ వేదమయునికి వీని మనసు పూజాకుసుమమైనది....